

A züllött és büntettes gyermekek jellemének átalakítása.

I. Züllött és büntettes gyermek között csak formális a különbség. A szellemes francia mondás szerint: *il n'y a qu'une épaisseur d'une occasion*. Mindegyiknél a nevelés teljes hiánya vagy elhanyagolt volta oka egyebek között annak,

hogyan az ily gyermek akarata nem erősödött és nem erősödhetett meg annyira, hogy az antisocialis irányba terelő tényezőkkel általában s a bűnösségre csábító okokkal különösen szembehelyezkedni eredményesen képes volna, és ennek folytán belesodródik abba az örvénybe, melyből – hacsak jellemét erkölcsileg és socialis eszközökkel meg nem erősítjük – nincs menekülés. Az akaratóban erőtlen, jellemében ingadozó, erkölcsiben romlásnak indult, socialis felfogásában téves utakon járó gyermek, mire felnő, a legjobb esetben *élősdívé* fejlődik, ki nemcsak hogy nem vesz részt a társadalom összmunkájában, hanem mások fáradozásainak gyümölcseit élvezi s így – mint socialis szempontból hasznavehetetlen ballaszt nehezedik a munkás társadalom vállaira. Legtöbbször azonban megbolygatja a társadalmi erőviszonyokat, amennyiben a benne rejtő energiát oly irányban fejt ki, amelyből jelentékeny veszély származik; a munkaképes, de dologkerülő koldusok, csavargók, az alkoholismus fertőjében fetregők, a kártyaszzenvedély áldozatai s egyéb kétes existenciák többnyire mind az ily jellemgyenge gyermekek sorából toborozzák tagjaikat. S e nem ritkán *közveszélyes*, mert életünket, testi épségünket, vagyunkat, becsületünket állandó veszélylyel fenyegető egyének jelentős mennyiségű oly társadalmi erőt, vagyont s egyáltalában értéket kötnek le, mely – ha ezt nem kellene védelmünkre fordítanunk – a culturalis, nemzeteterősítő s népet boldogító munkában, tehát az egyént is érdeklő előrefejlődés és tökéletesbülés céljaira volna felhasználható. Nem ritka eset végezetül az sem, hogy ezek az eleinte csak élősdí, később közveszélyes egyének a valóságos támadók: a *büntettek* számát szaporítják s immár nemcsak mint hasznavehetetlen vagy társadalmi erőt emésztő, hanem mint socialis és egyéni értékeket megsemmisítő ellenségek vegyülnek közénk.

Nem lehet ennél fogva egyetlen társadalomra sem közömbös e mindjobban terjedő socialis betegség. Kell, hogy annak gyógyításához mielőbb hozzáfogjunk s a symptomatikus kezeléssel be nem érve, a bajt gyökerénél igyekezzünk kiirtani, vagy legalább is enyhébbé tenni.

II. Nincs kétségem az iránt, hogy a vázolt társadalmi betegségnek gyökere a *gyermeki züllés* s hog³^T ez a sajnálatosan mind gyakoribb tünet közvetlenül a gyermekkorban leyők *akarateréjének gyenge voltában s jellemének helytelen irányban való fejlődésében bírja erjesztő tényezőjét*. Tapasztalati! ag igazolt s immár tudományos tétel az, hogy a gyermeki züllésnek és bűnösségnek említett közvetlen tényezőit egyfelől az öröklött rossz tulajdonságok, másfelől a romlott környezet erővonalainak eredőjében kell keresnünk, melyet a szerzett erkölcstelen és antisocialis tulajdonságok csak hosszabbra nyújtanak s így éppen nem kicsinylem azoknak az

orvosi törekvéseknek értékét, melyek az öröklés káros hatásait ellensúlyozandók, a rossz tulajdonságoknak ivadékról-ivadékra való átszarmaztatását megakadályozni célozzák, vagy annak a társadalmi patronage-munkásságnak horderejét, mely a zülött gyermeket az erkölcstelen környezetből kiragadja s oly helyzetbe juttatja, melyben az egészséges erkölcsi fejlődésnek minden feltétele együtt van, vagy annak a social-paedagogiai tevékenységnek becsét, mely útját igyekszik vágni annak, hogy a még megfelelő környezetben élő gyermekhez oly tulajdonságok férközzenek, melyek további helyes irányba való fejlődését akadályozzák.

Ezúttal azonban az erkölcsi romlás veszélyének kitett vagy züllésnek indult, esetleg már büntetett gyermekekre *moral-paedagogiai szempontból* akarom az érdeklődők figyelmét felhívni s különösen azoknak az eszközöknek a felkutatásához' óhajtának segítőtársakat megnyerni, amelyeknek segítségével az orvosi, társadalmi-patronage és socialpaedagogiai szempontból mintegy quarantine-be helyezett gyermek jellemében, akaratában, erkölcseiben és társadalmi gondolkozásában megerősíthető s oly egyénné alakítható át, ki rövidebb-hosszabb idő múltán immár saját lábán is megáll s nemcsak meg tud eredményesen küzdeni a bűnösségre vezető tényezőkkel, hanem a társadalom hasznos tagjaként socialis értéket is hord magában.

III. Akaratedzésről, jellemerősítésről, egyéniségkialakításról van szó.

Első kérdés: *ki végezze ezt a kétségtelenül rendkívül nehéz, sok türelmet, jóakaratot, de mindenekfelett önfeláldozó szeretetet követelő munkát?* Mindenesetre az, vagy bizonyos összhangú együttműködésben azok, kik erre leginkább hivatvák. Ámde kik ezek? Első sorban mindenesetre a *szülők*, hacsak maguk is nem zülöttek s egyébként elég biztosítékot nyújtanak; mert a vérségi kapcsolaton alapuló szeretetet mi sem pótolhatja. A legjobb szülő mellett is fontos szerep jut azonban a *tanítónak s a lelkésznek*, kik mintegy kiegészítik a szülők paedagogiai munkásságát. E három nevelőtényezőnek lehető együttműködése kívánatos, mely okból szerfelett óhajtandó, hogy ezek koronként kicseréljék egymás nézeteit s megállapodásra jussanak a követendő főirányelvek s a nevelés eszközeinek kiválogatása és czélszerű felhasználása tárgyában. Helyes volna tehát az u. n. *szülői értekezleteknek* intézményesítése, melyeken alkalom nyílnék arra, hogy a szülők, tanító és lelkész a gondjaira bízott gyermek felett megfigyelésen alapuló véleményeiket közöljék, annak jó és rossz tulajdonságait megállapítsák s az előbbieket továbbfejlesztése, az utóbbiak elnyomása céljából a gyakorlati paedagogia kipróbált eszközeit öntudatosan és sikerrel alkalmazzák.

Szülők hiányában, vagy ha azok nevelésre képtelenek

vagy alkalmatlanok, sőt ha egyenesen káros hatással vannak a gyermekre (aminek megállapítása talán épp a szülői értekezlet véleménye alapján egy külön e célra szervezett hatóságra volna bízható), első sorban az a kérdés döntendő el, hogy a gyermek érdekében a családban vagy intézetben való elhelyezés kívánatosabb-e? Akármi legyen is a megoldás, a szülő szerepét a *szülőhelyettesnek* (közeli rokon, nevelő család feje, munkaadó, intézeti családfő stb.) kell átvennie, de ugyanakkor nagyobb hatáskör biztosítandó a tanítónak és lelkésznek, mert a szülői szeretetnek a szülőhelyettesnél természetesen hiányzó mennyiségét ezeknek kell pótolniuk. Míg tehát a szülői értekezleteken nevelő-szülő létében ennek, addig – ha ez hiányzik – a tanítónak s lelkésznek biztosítanám a döntő szót. Ha a szülőhelyettes időközben alkalmatlannak bizonyul, amit ismét a szülői értekezlet véleményéhez képest az említettem külön hatóság állapítana meg, nyomban gondoskodni kellene annak kicseréléséről.

IV. A züllött, illetőleg büntettes gyermekek jellemének átalakítása érdekében használható *eszközök és módoszatok* felsorakoztatását adandó, tulajdonképpen a modern moralpaedagógia rendszerét és tanításait kellene ismertetnem. Ez azonban a nálam hivatottabbaknak lévén feladata, mint büntetőjogász beérem azoknak a főbb szempontoknak kidomborításával, melyek e kérdésben nézetem szerint uralkodók.

A rosszra hajló akaratnak meggyőződéseim szerint legnagyobb, sőt eredendő hibája a *fegyelmezetlenség*, a cselekvésre indító ösztönökön, érzelmeken s gondolatokon való uralkodás képességének hiánya vagy gyenge volta. A züllött gyermek, a társadalomra veszélyes egyén, s általában a büntettes ember rendszerint rabja a lelkében ellensúly nélkül uralkodó hajlamoknak, a fellobbanó szenvedélyeknek s a benne gyökeret vert antisocialis szokásoknak. Sem értelme, sem érzelmvilága nem kölcsönöz akaratának elég erőt, hogy ezekkel a némelykor pillanatnyilag, máskor állandóan ható tényezőkkel szemben állást foglaljon; áldozatul esik azoknak s előbb-utóbb terhére lesz nemcsak a társadalomnak, de saját magának is. Első teendőnk tehát, ha a gyermek jellemét erkölcsi és socialis irányban átalakítani akarjuk, hogy *akaratát fegyelmezzük*. E fegyelmezésnek munkájában PAYOT szerint »a legfőbb fontosságú az, hogy a képzetek és cselekvések úgy egyesüljenek, hogy szokás keletkezzék belőlük.« És valóban, ha a gyermek értelmébe belevéssük a helyes életelveket, melyeket *szemlélődő elmélkedés* útján maga is helyeseknek ismer fel s a gyermeket jó szóval állandó sürgetésekkel, esetleg kényszerrel oly irányban befolyásoljuk, hogy az elmélkedést *helyes cselekvéssel* kösse

össze, úgy – sokszor ugyan hosszú idő múltán – rendkívül erős szokásokat fejleszthetünk ki a gyermekben _s oly socialis és erkölcsös cselekvéseket, melyektől a gyermek pillanatnyi kellemetlenségek vagy látszólagos hátrányok miatt idegenkedett, mintegy szükségletké alakíthatunk át, olya-, noktól viszont, melyek úgy erkölcsi, mint socialis szempontból károsak, de amelyeknek elkövetésére – többnyire valamely közeli előny elérésének reményében, de igen sokszor megfontolás nélkül, rossz szokásból – a gyermek azelőtt mindig kész volt, a már züllésnek indult gyermeket megszabadíthatjuk.

A szemlélő elmélkedést *az értelem fejlesztése* mozditja elő, de az értelem világitó szövétnek nélkül könnyen eltévelyedhetik, miért is sohasem szabad beérnünk az ész kizárólagos uralmának biztosításával; a züllött gyermek *szívvilága* is újraépítendő s itt legtöbbet várhatunk a vallás-erkölcsi eszmék becsepegtetésétől. Az állhatatos és jó *szokások* megteremtése állandó helyes cselekvések során érhető el; ehelyütt különös súly helyezendő arra, hogy a gyermek egyéniségének megfelelő s jövőjére hasznosnak mutakozó, testedző munkával foglalkozzék s a munkát ne tehernek, hanem szükségletnek, sőt élvezetnek tekintse.

Ily módon és keretek között, ha öntudatos és szerető lelkek végzik a már-már veszendőbe menő gyermekek megmentésének nehéz, sokszor hálátlan, de mindenesetre kiválóan fontos munkáját, néhány évtized múltán nemcsak a kriminalitás csökkenésén fogunk örvendeni, hanem mert socialis erőlkészletünk mennyiségileg több, minőségileg jobb lett, a társadalmi jólét és az egyéni boldogság emelkedését, fokozódását is fogjuk tapasztalni.

Angyal Pál.